

Didėjanti konvergencija ES. Sąvokos, vertinimai ir rodikliai

Įvadas

Atsižvelgdamas į didėjantį susirūpinimą dėl ES valstybių narių socialinės pažangos skirtumų, EUROFOUND savo 2017–2020 m. darbo programoje įsipareigojo ištirti, ar socialinės ir ekonominės tendencijos sutampa įvairiose šalyse ir kuriose srityse jos skiriasi. Ši ataskaita yra pirmasis šiam tyrimui skirtos mokslinių tyrimų programos „Konvergencijos Europos Sąjungoje stebėseną“ rezultatas. Joje pateikiami tyrimo rezultatai, siekiant sukurti konceptualią sistemą, kuria būtų remiamas EUROFOUND konvergencijos tyrimas.

Ataskaitoje paaiškinama konvergencijos sąvoka ir reikšmė ir pateikiama šiuo metu vykstančių politinių diskusijų šia tema apžvalga. Ataskaitoje oficialiai apibrėžta „didėjanti konvergencija“ ir parengta jos vertinimo metodinė strategija. Tuomet ši metodinė strategija taikoma nagrinėjant konvergencijos modelius ES pagal 37 rodiklius, apimančius keturis socialinės srities klausimus: užimtumą, darbo sąlygas, gyvenimo sąlygas ir socialinius bei ekonominius veiksmus.

Politinės aplinkybės

ES yra įsipareigojusi užtikrinti subalansuotą ir tvarų ekonomikos augimą, taip pat socialinę ir teritorinę sanglaudą. Prieš 2008 m. ekonomikos krizę valstybėse narėse vyko tiek ekonominė, tiek socialinė konvergencija. Dėl nuosmukio šis procesas sulėtėjo, o kai kuriais atžvilgiais netgi pasuko priešinga kryptimi. Kai kurių valstybių narių veiklos rezultatai tam tikrose srityse ėmė skirtis – pvz., kalbant apie užimtumą ir gyvenimo sąlygas. 2013 m. konvergencijos tendencijos iš esmės buvo atkurtos, tačiau skirtingi valstybių narių veiklos rezultatai ir toliau kelia susirūpinimą.

Nuolatinė ekonominė divergencija valstybėse narėse gali trukdyti siekti bendros ekonominės gerovės. Socialinė divergencija ir didėjantys skirtumai valstybėse narėse trukdo įgyvendinti Europos integracijos projektą ir užtikrinti geresnes gyvenimo ir darbo sąlygas bendrojoje rinkoje.

Vis dėlto, nors ekonominės konvergencijos sąvoka įtvirtinta Europos sutartyse ir jau kurį laiką yra viena svarbiausių Europos politinių diskusijų temų, tik neseniai buvo atkreiptas dėmesys į tai, kokia svarbi yra didėjanti socialinė konvergencija. Šiuo metu diskutuojama, kad būtina skatinti socialinę ir ekonominę konvergenciją visais lygmenimis. Vyrauja bendra nuomonė, kad ES ateitis priklauso nuo to, ar bus išsaugota įvairovė, kartu pašalinant galimus neatitikimus ir užtikrinant didesnę sanglaudą. Šiuo atžvilgiu remti didėjančią valstybių narių socialinių ir ekonominių veiklos rezultatų konvergenciją yra esminis Europos socialinių teisių ramsčio tikslas ir pagrindinė tema diskutuojant dėl ekonominės ir pinigų sąjungos (EPS) reformos.

Pagrindinės išvados

- Nors po krizės didėjanti konvergencija tapo pagrindine ES politikos diskurso tema, literatūroje nėra oficialios šios sąvokos apibrėžties. Šiame tyrime didėjanti konvergencija apibrėžiama kaip valstybių narių veiklos rezultatų gerinimas užimtumo, darbo ir gyvenimo sąlygų atžvilgiu, taip artėjant prie politikos tikslo, kartu mažinant valstybių narių skirtumus. (Politikos tikslas gali būti aiškiai nurodytas ES tikslas, pvz., 75 proc. darbingo amžiaus gyventojų turi darbą. Arba tai gali būti numanomas tikslas, kai visuomenė sutaria, kad rodiklio padidėjimas ar sumažėjimas yra geras (teigiamas) rezultatas, pvz., mažėjantis nedarbas.) Taigi, ši ataskaita užpildo spragą, nes joje didėjanti konvergencija matematiškai apibrėžiama kaip normatyvinė konvergencijos ypatybė.

- Įvertinti konvergenciją ir ypač didėjančią konvergenciją nėra paprasta. Literatūros apžvalgoje nustatyti keli metodai, kuriuos galima taikyti konvergencijai įvertinti, kiekvienas jų turi savų privalumų ir trūkumų. Kadangi šiuo tyrimu siekiama iširti valstybių narių skirtumų mažėjimą, kaip konvergencijos matas taikoma sigma konvergencija, t. y. skirtumų mažėjimas tiriamas nagrinėjant standartinio nuokrypio arba variacijos koeficiento pokyčius. Be to, valstybių narių pažanga stebima pagal kasmetinius veiklos rezultatų pokyčius. Tuomet didėjanti konvergencija įvertinama atsižvelgiant į abu šiuos aspektus.
- Darbo sąlygų rodiklių tendencijos išliko stabilios, o kai kurių gyvenimo sąlygų rodiklių, t. y. pasitikėjimo vyriausybe, socialinės atskirties, skurdo ar socialinės atskirties rizikos (AROE) lygio, materialinio nepritekliaus ir tikėtinos gyvenimo trukmės, konvergencija didėjo. Kita vertus, keturių rodiklių – pasitenkinimo gyvenimu, vyriausybės darbo kokybės, piliečių dalyvavimo ir dirbančiųjų skurdo – atžvilgiu nustatyta žemynkryptė divergencija.
- Galiausiai pastebėta ryški su švietimu ir lyčių lygybe susijusių rodiklių didėjančios konvergencijos tendencija. Tuo pačiu metu buvo nustatyta rodiklių, kuriais vertinama asmenų, turinčių nepatenkintų medicininių paslaugų poreikių, ir vaikų, kuriems teikiama oficiali sveikatos priežiūra, dalis, aukštnykryptė divergencija.

2000–2008 m.

- Iki ekonomikos krizės konvergencija didėjo visose keturiose tiriamose srityse. Didelis nuosmukis po krizės sustabdė arba pakeitė šią tendenciją daugumos nagrinėjamų rodiklių atžvilgiu, o tai rodo, kad valstybės narės patiria nevienodą poveikį ne tik ekonomikos, bet ir socialinėje srityje.

2008–2013 m.

- 2008–2013 m. vyravo žemynkryptės divergencijos rodikliai, t. y. prastėjo ES veiklos rezultatai ir didėjo valstybių narių skirtumai. Tai ypač išryškėjo nagrinėjant užimtumo rodiklius, visų pirma kalbant apie dalyvavimą darbo rinkoje ir atskirtį nuo jos. Nagrinėjant gyvenimo sąlygų rodiklius taip pat buvo matoma ši tendencija, visų pirma kalbant apie materialinį nepriteklį, socialinę atskirtį, pasitikėjimą vyriausybe ir skurdą. Darbo sąlygų ir socialinių bei ekonominių veiksnių tendencijos buvo stabilesnės. Įdomu tai, kad rodiklių, kuriais vertinama galimybė naudotis paslaugomis ir lyčių lygybė, didėjanti konvergencija išliko stabili net ir per krizę.

Po 2014 m.

- Nors krizės poveikis buvo didžiulis, nuo 2014 m. atsigavimo laikotarpio konvergencija vėl ėmė didėti daugumos rodiklių atžvilgiu. Visų pirma tai pasakytina apie rodiklius, pagal kuriuos stebimas užimtumas: užimtumo lygį ir atskirties nuo darbo rinkos rodiklius (nedarbo lygį, ilgalaikio nedarbo lygį ir nesimokančio ir nedarbo (NEET) jaunimo skaičių). Kalbant apie ekonominio aktyvumo lygį ir nesavanorišką darbo ne visą darbo dieną rodiklį pastebėta aukštnykryptės divergencijos tendencija – pagerėjo visos ES veiklos rezultatai ir kartu padidėjo valstybių narių skirtumai. Vienintelis rodiklis, kuriam ir toliau buvo būdinga žemynkryptė divergencija, buvo nesavanoriškas laikinasis darbas.

Politikos orientyrai

Šiame tyrime pabrėžiama, kaip svarbu nagrinėjant konvergencijos analizės rezultatus atsižvelgti į ekonominio pakilimo ir nuosmukio ciklą. Vienos rodiklių grupės didėjančios konvergencijos tendencijos išliko stabilios ir tvirtos net ir per krizę, ES vidurkio svyravimai ir valstybių narių kintamumas per visą ekonomikos ciklą buvo labai nedideli. Šie rodikliai apima ekonominio aktyvumo lygį, su švietimu susijusių rodiklius (mokyklos nebaigusiu asmenų ir tretinį išsilavinimą įgijusių asmenų skaičius), lyčių nelygybės švietimo ir užimtumo srityse ir darbo vietų kokybės rodiklius. Kita vertus, kalbant apie kitus rodiklius, ekonomikos ciklas gerokai prisidėjo prie didėjančios konvergencijos. Šių rodiklių atveju galima stebėti ciklinę vidurkių ir kintamumo raidą, o tai rodo, kad pakilimo laikotarpiais būdinga didėjanti konvergencija (didėja ES vidurkis ir mažėja skirtumai), o nuosmukio laikotarpiais – žemynkryptė divergencija (mažėja ES vidurkis ir didėja skirtumai). Šis modelis nustatytas kalbant apie užimtumo lygį, visus atskirties nuo darbo rinkos rodiklius, dirbančiųjų skurdą ir materialinį nepriteklį. Šių rodiklių atžvilgiu turėtų būti stiprinamas valstybių narių atsparumas, kad ateityje būtų išvengta asimetrinių sukrėtimų.

Papildoma informacija

Ataskaitą *Didėjanti konvergencija ES. Sąvokos, vertinimai ir rodikliai* galima gauti <https://eurofound.link/ef18003>

Mokslinių tyrimų vadovas – Massimiliano Mascherini

information@eurofound.europa.eu